

ÇOK EŞLİLİK SÜNNET Mİ?

Nebimizin her sözü, her fiili ve her takriri sünnet değildir. Sünnet, Kur'an ile tavsiye edilen fiillerdir. Kur'an'da tavsiye edilmeyen, nebimizin beşerî-fitrî, tarihsel, coğrafi, kültürel, tıbbi ve dünyevi nedenlerle yaptığı fiiller sünnet olarak kabul edilemez.

Taaddüd-i zevcat (poligami, çok eşlilik) meselesi daima gündemde olan -hiçbir zaman gündemden düşmeyen- bir konu olmuştur. Bazen bir kitap vesilesi ile bazen sosyal medyada dönen bir video bazen bir TV programı veya bazen de bir şahsın taaddüd-i zevcatı savunan beyanatı vesilesi ile bir şekilde gündeme geliyor. Ne var ki tüm bu tartışmaları besleyen ana unsur ise "İslam'ın /Kur'an'ın taaddüd-i zevcatı tavsiye ettiği, bunun nebimizin bir sünneti olduğu" şeklindeki -yanlış- algıdır.

Kur'an gerçekten de taaddüd-i zevcatı tavsiye mi ediyor? Veya taaddüd-i zevcat gerçekten de nebimizin bir sünneti midir?

Gerekçelerini aşağıda izah edeceğiz ama biz cevabımızı hemen şurada belirtelim: Hayır, taaddüd-i zevcat ne Kur'an'ın bir tavsiyesidir ne de nebimizin bir sünneti, o sadece belli koşullarda tanınan bir ruhsattır. Evet, Kur'an taaddüd-i zevcatı haram ilan etmiş değildir ama tavsiye etmiş de değildir. Kur'an'ın evlilik konusundaki genel geçer tavsiyesi tek eşliliktir. Fıtrata uygun olan evlilik budur. Nitekim ilgili ayetler şöyledir:

"Eğer (evlenmek istediğiniz için mallarını teslim etmediğiniz) yetim kızlara karşı (kocalık) görevi-

nizi yerine getirememekten korkarsanız¹ hoşunuza giden kadınlardan ikisini, üçünü, dördünü nikahlayın. Aralarında adaleti yerine getirememekten korkarsanız tek bir kadını² veya hâkimiyetiniz altında olanı (esir bir kadını) nikâhlayın. Sıkıntıya düşmemeniz için en uygun olanı budur." (Nisa, 4/3).

Görüldüğü üzere taaddüd-i zevcattan bahseden bu ayet, bağlamı yetimler olan Nisa 2-6 ayetleri arasında yer almakta ve konu yetimlerin hakkını korumak bağlamında dile getirilmektedir. Nihai olarak da "Aralarında adaleti yerine getirememekten korkarsanız tek bir kadını veya hâkimiyetiniz altında olanı (esir bir kadını) nikâhlayın, sıkıntıya düşmemeniz için en uygun olanı budur" ifadeleri ile taaddüd-i zevcat değil tek eşlilik tavsiye edilmektedir. Nitekim ilgili bir diğer ayet de şöyledir:

"Çok kararlı olsanız bile kadınlarınız arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz. Öyleyse bir tarafa bütünü meyledip diğerini ortada bırakmayın. Eğer uzlaşırsanız ve Allah'tan çekinerek kendinizi korursanız bilin ki Allah, bağışlar ve ikramda bulunur." (Nisa 4/129).

¹ "Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: Onlarla ilgili fetvayı size Allah verir. Kendileriyle evlenmek istediğiniz için hakları olan mallarını vermediğiniz yetim kadınlara, güçsüz çocuklara ve bütün yetimlere hakka uygun davranmanızla ilgili ayetler zaten bu Kitapta okunup durmaktadır. Yaptığınız her hayrı Allah bilir." (Nisa 4/127)

² "Çok kararlı olsanız bile kadınlarınız arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz. Öyleyse bir tarafa bütünü meyledip diğerini ortada bırakmayın. Eğer uzlaşırsanız ve Allah'tan çekinerek kendinizi korursanız bilin ki Allah, bağışlar ve ikramda bulunur." (Nisa 4/129)

Bu ayetleri yan yana getirdiğimiz zaman, Kur'an, "sizin için iyi olan tek eşlilik, çünkü çok kararlı olmanız bile kadınlarınız arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz" demiş olur. Bu ilke Kur'anın nazil olduğu ve taadüd-i zevcatın gayet doğal karşılandığı ilk muhatap toplum için geçerli ise (ki elbette ki geçerlidir) taadüd-i zevcatın doğal karşılanmadığı toplumlar için fazlası ile geçerlidir.

Taadüd-i zevcat salgın hastalıklar ve savaşlar gibi bazı olağanüstü hallerde toplumun talep ettiği ve hatta zorunluluk haline gelen bir durum olabilir. Zaten Kur'an da taadüd-i zevcatı –Allahu a'lem– bu nedenle haram ilan etmiyor. Ama tavsiye de etmiyor. Kur'anın fıtrata uygun olarak tavsiye ettiği tek eşlilik oluyor.

Bu durumda taadüd-i zevcat için sünnet demek de mümkün değildir, velev ki nebimiz bunu yapmış olsun! Çünkü sünnet nebimizin söz, fiil ve takrirleri değil Kur'anın emir veya tavsiye ettikleridir. Nebimizin her yaptığını sünnet olarak algılamak, gelenekteki yanlış sünnet tanımından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki:

Geleneğe göre nebimizin söz, fiil ve takrirleri sünnet olarak kabul edilmektedir. Nitekim Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde yer alan sünnet tarifi şöyledir:

"Hz. Peygamber'in söz, fiil ve onaylarının ortak adı, şer'î delillerin ikincisi."³

Bu tanıma göre nebimizin her sözü müstakil olarak sünnet kabul edilmektedir. Keza her fiili ve her onayı (takriri) da... Çünkü geleneksel sünnet tanımının içindeki nitelemede "Nebimizin (tüm) söz, fiil ve takrirleri" yer almaktadır. Bunlar arasında istisna veya tahsis edilen nebimizin herhangi bir sözü, fiili ve takriri bulun-

mamaktadır. Dolayısıyla –bu tanıma göre– bunların hepsi sünnet kabul edilmelidir.

Ancak ne var ki bu tanım başta Kur'an'a aykırıdır. Çünkü sünnet, nebinin her sözü, her fiili, her takriri değil Kur'an ile tavsiye edilen söz, fiil ve takrirleridir. Kısaca Kur'an'ın tavsiyeleridir. Bu durumu Kur'an'daki şu örnekler üzerinden izah edebiliriz:

1) Nebi'nin sözü /kavli: Nebimiz, azadlığı Zeyd'e "Eşini boşama, Allah'tan kork." demişti (Ahzab 37). Yukarıda nakledilen gelenekteki sünnet tarifine göre nebinin bu emri kavli bir sünnet olmalı ve Zeyd de bu emri sünnete tabi olmak için tatbik etmeli idi. Aksi takdirde sünnete isyan etmiş olurdu. Ama Zeyd, nebinin bu sözüne (sünnete?) itaat etmedi. Eşini boşadı. Yani klasik anlayışa göre sünnete tabi olmadı. Ne var ki Zeyd'in bu itaatsizliğine karşı ne Allah, ne nebi ne de ashab onu kınamadı. Çünkü nebinin bu sözü sünnet değildi. Zira Kur'an'da –boşanmayı yasaklayan– böyle bir emir yoktu. Demek ki nebinin her sözü (her emri) sünnet değildir. Bu Kur'an ile sabittir.

2) Nebi'nin fiili: Nebi-Resul, zaman zaman çarşı-larda dolaşırdı.⁴ Yukarıda verilen klasik sünnet tarifi doğru ise Nebi'nin bu eylemi de "fiili bir sünnet" olmalı ve mü'minler bu fiili (sünneti?) sevap kazanmak maksadıyla tatbik etmeli idiler. Ama bugüne kadar hiçbir âlim "çarşı-pazar dolaşmak sünnettir" demedi. Böyle bir sünnetten bahseden olmadı. Çünkü böyle bir sünnet yoktu, bu ibaha içeren –mübah olan– bir fiildi. Demek ki Nebi-Resulün her fiili de sünnet değildir. Bu da Kur'an ile sabittir.

3) Nebi'nin takriri: Nebimiz, ikram edilen yemekten sonra dağılmayan ve sohbe dalaş ashab karşısında sessiz kalmıştı.⁵ Yani klasik

Taadüd-i zevcat salgın hastalıklar ve savaşlar gibi bazı olağanüstü hallerde toplumun talep ettiği ve hatta zorunluluk haline gelen bir durum olabilir. Zaten Kur'an da taadüd-i zevcatı –Allahu a'lem– bu nedenle haram ilan etmiyor.

3 Diyanet İslam Ansiklopedisi, yıl: 2010, cilt: 38, s.150-153 (Murtaza Bedir); s.153-154.

4 Furkan, 25/7.

5 Ahzab, 33/53.

terminolojiye göre ahabın bu davranışını onaylamıştı. O halde nebinin bu onayı da "takriri bir sünnet" kabul edilmeli ve mü'minler sevap kazanmak maksadıyla zaman zaman bu sünneti tatbik etmeli idiler. Ama bu böyle olmadı. Çünkü ilgili ayet bu davranışın doğru olmadığını söylüyor. Yani nebizimzin onayladığı ahabın bu davranışı sünnet değil, mekruhtu. Dolayısıyla nebinin her takriri de sünnet değildir. Bu da Kur'an ile sabittir.

Bu durumda nebinin her sözü, her fiili ve her onayının sünnet olmadığı Kur'an ile sabittir. Bir sözün, bir amelin, bir takririn sünnet olabilmesi için onun Kur'an ile tavsiye edilmiş olması gerekir. Yani sünnet, nebinin söz, fiil ve takrirleri değil, Nebi-Resulün Kur'an ile tavsiye edilen söz, fiil ve takrirleridir. Buna kısaca Kur'anın tavsiyeleri diyebiliriz.

Neler Sünnet Değildir?

Nebimizin bir ameli gerçek-ten yapıp yapmadığı bir yana, o bu ameli beşeri, fıtri, kültürel, tarihi ve coğrafi nedenlerden dolayı da yapmış olabilir. Nebimizin bu gerekçelerle yaptığı amelleri sünnet olamaz. Çünkü bunlar evrensel değildir. Bir amelin sünnet olabilmesi için onun Kur'an ile tavsiye edilmiş olması gerekir. Bu bağlamda -sünnetin ne olduğu ve itaatin kime /nasıl yapılacağı konusunda- Nebi-Resul farkına da dikkat edilmelidir.⁶

Nebimizin beşeri, fıtri, kültürel, tarihi ve coğrafi nedenlerle yaptığı ama Kur'an'da tavsiye edilmediği için sünnet olarak kabul edilemeyecek amellerine şunları örnek gösterebiliriz:⁷

1. Nebinin Gelenek Nedeniyle Yaptıkları

Nebimizin mesela süslü ve çizgili elbise giymesi,⁸ cübbe giymesi⁹ ve sardığı sarığı iki omuzunun arasına sarkıtması¹⁰ gibi davranışları sünnet değildir. Çünkü bunlar Arap örf ve adetleri nedeniyle yapılan ve dini terminolojiye göre mübah olan amellerdir. Sünnet değildir.

Bu konuda verilebilecek önemli bir örnek de -yazımızın konusu olan- Nebimizin birden çok kez yaptığı evlilikleridir. Evet, Nebimizin kültürel, sosyolojik ve siyasi nedenlerden dolayı birden çok (13 kez)¹¹ evlilik yaptığı malumdur. Ama taaddüd-i zevcat Nebimize özgü olan bir uygulama değildir bu nebizimzin yaşadığı dönemdeki Arap toplumunda örf ve adetlere göre zaten var olan bir uygulamadır. Dolayısıyla sünnet değildir. Çünkü yukarıda da izah edildiği üzere Kur'an'ın böyle bir tavsiyesi yoktur. Aksine Kur'an (bazı hallerde buna cevaz verse de) tek eşliliği tavsiye etmektedir.¹²

Nebimizin kültürel, sosyolojik ve siyasi nedenlerden dolayı birden çok (13 kez) evlilik yaptığı malumdur. Ama taaddüd-i zevcat nebimize özgü olan bir uygulama değildir, bu nebizimzin yaşadığı dönemdeki Arap toplumunda örf ve adetlere göre zaten var olan bir uygulamadır. Dolayısıyla sünnet değildir.

2. Nebinin Beşerî-Fıtri Tercihleri Nedeniyle Yaptıkları

Mesela nebinin soğuk ve tatlı içeceklerden hoşlanması,¹³ kabak yemeğini,¹⁴ helvayı ve balı çok sev-

⁶ Bu konuda daha detaylı bilgi için şu kitabımıza bakılabilir: "Zeki Bayraktar, Kur'an Ve Sünnet Ama Hangi Sünnet, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2016, İstanbul.

⁷ Ali Çelik, İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri, s.373-387.

⁸ Muvatta, Nida 68; Müsned, II/154.

⁹ Tirmizi, Libas 30.

¹⁰ Müsned, VI/148, 152; İbni Mace, Libas 15.

¹¹ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, II/s.676-691 (Ümmühatu'l-mü'minin olan Nebi eşleri sırasıyla, 1.Hatice b.Hüveylid, 2.Sevde b. Zem'a, 3.Aişe b.Ebu Bekr, 4.Hafsa b. Ömer, 5.Zeyneb b. Huzeyme, 6.Ummu Selem b.Muğire, 7.Zeyneb b. Cahş, 8.Cuveyriye b. Haris, 9.Ummu Habibe b. Süfyan, 10.Safiye b.Hüvey, 11.Meymune b. Haris, 12.Reyhane, 13.Mariye). Cuveyriye, Safiye, Reyhane ve Mariye validelerimiz Nebinin cariyeleeri idi. Nebi onları nikahlayarak azad etmiştir. Çünkü cariyeleerle nikah akti bulunmaksızın cinsel ilişki kurmak Kur'an'a göre asla mümkün değildir (bkz.Ali Rıza Demircan, Kur'an ve Sünnet Işığında Cariyeleer ve Sömürülen Cinsellikleri, s.107-131 ve s.153,195) Nitekim Nebinin Mariyeden bir oğlu (küçük yaşta ölen İbrahim) olmuştur.

¹² Nisa, 4/3.

¹³ Tirmizi, Eşribe 21; Müsned, I/338.

¹⁴ Canan, Kütüb-i Sitte, 975.

mesi¹⁵ nedeniyle bu gıdaları almanın sünnet olduğu söylenemez. Bunlar nebinin beşerî-fitrî tercihleridir. Keza nebinin kına kokusundan nefret etmesi¹⁶ ve keler¹⁷ etini sevmemesi¹⁸ gibi fitrî tercihleri de kınanın ve kelerin haram olduğunu göstermez. Nitekim Nebi kendisi keler yememiş ama yenilebileceğini bildirmiştir.¹⁹ Yine kendisi yemediği halde ashabın çekirge yemesine karışmamıştır.²⁰ Çünkü bunları yemek sünnet de değildir haram veya mekruh da, mübahtır.

3. Nebinin Tarihsel Nedenlerle Yaptıkları

Mesela nebinin deveye binmek,²¹ ok, kılıç, kalkan ve mızrak kullanmak,²² çamurdan inşa edilen ve hurma dallarıyla örtülü evlerde oturmak, liflerle dolu deriden mamul yataklarda yatmak,²³ çatal-bıçak kullan-

mamak ve yerde yemek²⁴ gibi uygulamaları tarihsel nedenlerle yapılan ve sonradan değişebilen amellerdir. Dolayısıyla elbette ki bunlar da sünnet değildir.

4. Nebinin Coğrafi Nedenlerle Yaptıkları

Mesela sandalet tipi ayakkabı giymek, güneş ve çöl kumundan korunmak için sarık sarmak²⁵ ve öğleden sonra uyumak²⁶ Nebi'nin sıcak iklimle bağlı olarak coğrafi nedenlerle yaptığı amellerdir. Elbette ki bu ameller de sünnet değildir. Mübahtır.

5. Nebinin Beşer Olması Nedeniyle Yaptıkları

Nebimizin beşer olması nedeniyle yaptığı mesela bazen ayakta,²⁷ bazen çömelerek²⁸ bevletmesi gibi amelleri de bunların sünnet veya mekruh olduğunu

15 Buhari, Eşribe 15.

16 İbni Mace, Tıb 29.

17 Bir tür kertenkele/guana çeşidi, büyük kertenkele (Laudakia stellio).

18 Müslim, Sayd 39.

19 Buhari, Etime 10.

20 Buhari, Zebaih 13.

21 İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 332, 5798.

22 Buhari, Cihad 78-84.

23 Müslim, Libas 37, 38.

24 İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 3866 (Buhari, Tirmizi).

25 Bünyamin Erul, Sünnet, İslama Giriş, s.28-29.

26 İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 2865 (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi);5548 (Buhari, Müslim, Nesai).

27 İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 3548-3549 (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai).

28 İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 3553 (Tirmizi, Nesai).

değil mübah olduğunu gösterir. Zira ayakta veya çömelerek bevletmek konusunda Kur'an'da herhangi bir tavsiye bulunmamaktadır. Ayrıca konu ile ilgili nebiye isnat edilen bazı rivayetler de çömelerek idrar yapmayı özellikle tavsiye eden değil idrarın sıçramaması için tedbir alınmasını tavsiye eden rivayetlerdir.²⁹

6. Nebinin Tıbbî Tedavi Nedeniyle Yaptıkları

Nebimizin bazı hastalıkları tedavi etmek için yaptığı veya tavsiye ettiği (tıbb-ı nebevî olarak isimlendirilen) uygulamalar, onun dini kural olarak yaptığı ameller (sünnetler) değil tecrübelerine dayanarak yaptığı bazı uygulamalardır. Mesela hacamat yapmak³⁰ ve dağlama yapmak³¹ gibi. Bugün tıbb-ı nebevî başlığı altında listelenen bu uygulamaların bir bölümü günümüzde hala güncelliğini korumakla birlikte bunların tümü için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Çünkü bunlar ne sünnettir ne de değişmez sabiteler.

Nebinin tıbbi uygulama ve tavsiyelerinin (Tıbb-ı Nebevinin) vahye dayalı olmadığını, onun bu uygulamaları gözleme dayalı olarak yaptığını gösteren en güzel örnek şu hadistir;

"Emzikli kadınlarla cinsel ilişkiyi yasaklamayı düşünmüştüm. Ancak, Rumlarla Fars'lıların bunu yaptıklarını ve çocuklarının zarar görmediğini görünce bundan vazgeçtim."³²

Demek ki nebi, emzikli kadınlarla cinsel ilişkiyi -vahiy aldığı için değil- 'çocuklara zarar gelir gerekçesi' ile yasaklamayı düşünmüş ama gözlem sonucunda böyle bir sonucun hasıl olmadığını anlayınca da bundan vazgeçmiştir. Ancak şu da var ki, nebimiz o zamanki bilgi ve tecrübeye dayalı olarak böyle bir şeyi emretmiş ve bunu uygulamış da olabilirdi. Ama

böyle bir emir Kur'an'da bulunmadığı müddetçe bu emir tüm mü'minler için bağlayıcı olamazdı.³³

7. Nebinin Dünyevi İşlerle İlgili Yaptıkları veya Tavsiyeleri

Nebimiz, dünyevi işlerle ilgili söz ve tavsiyelerinin bağlayıcı olmadığını ve hatta bu konuları insanların kendisinden daha iyi bildiğini söylemiş ve insanların ona göre davranmasını tavsiye etmiştir. Mesela Medine'de hurma aşıl原因 bazı insanlara "bunun faydalı olacağını zannetmiyorum" deyince onlar bunu yapmaktan vazgeçmiş ancak sonuç başarılı olmamıştır. Bunun üzerine "Ben ancak bir insanım, size dininizden bir şey emredersem onu alın, ama kendi görüşümle bir şey emredersem nihayet ben de bir insanım. Siz dünya işlerinizi benden daha iyi bilirsiniz" demiştir.³⁴

Özetlersek, nebimizin her sözü, her fiili ve her takriri sünnet değildir. Sünnet, Kur'an ile tavsiye edilen fiillerdir. Kur'anda tavsiye edilmeyen, nebimizin beşerî-fitrî, tarihsel, coğrafi, kültürel, tıbbi ve dünyevi nedenlerle yaptığı fiiller sünnet olarak kabul edilemez. Dolayısıyla nebimizin kültürel ve siyasi gerekçelerle yaptığı taaddüd-i zevcatı da sünnet değildir.

29 İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 3555, 5495 (Buhari, Müslim, Tirmizi, Ebu Davud, Nesai).

30 Buhari, Tıb 6; Tirmizi, Tıb 12.

31 Müslim, Selam 175; Tirmizi, Tıb 11.

32 Müslim, Nikah 24 (140); Ebu Davud, 3882; Tirmizi, 2076; Nesai, Nikah 54; İbni Mace, 2011.

33 Bu konuda daha detaylı bilgi için şu makaleimize bakılabilir; "Zeki Bayraktar, Tıbbi Nebvî Vahye Mi Gözlem Ve Deneye Mi Dayanıyordu? Kitap Ve Hikmet Dergisi, Sayı 3, s.39-46".

34 Müslim, Fedail, 139-141.